

Heeft Flevoland een eigen toekomst?

Een aantal beschouwingen
over de toekomst van
ons gebied

Verslag van de Cornelis Lely Lezing 2016

28 september 2016

Provinciehuis, Visarenddreef 1, Lelystad

Spreker van de lezing

- prof. dr. Wim Derksen, socioloog, hoogleraar bestuurskunde, docent, schrijver en voorzitter

Overige sprekers

- drs. Ch. (Chris) Leeuwe, voorzitter van de Stichting Kennistransfercentrum Flevoland (KCF)
- L. (Leen) Verbeek, Commissaris van de Koning in Flevoland (inleider)
- F.M. (Franc) Weerwind, burgemeester van de gemeente Almere (coreferent)

De Cornelis Lely Lezing wordt mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van Stichting IVIO en de Karmac Groep. Actuele Onderwerpen brengt het verslag van de lezing uit. Het Provinciebestuur van Flevoland stelde het Provinciehuis beschikbaar voor de lezing.

De heer **Leeuwe**: Dames en heren. Ik mag u allen zeer van harte welkom heten namens het bestuur van de Cornelis Lelylezing, het Kenniscentrum Flevoland daarachter, bij deze 10^e Lelylezing in dit mooie provinciehuis. Ik ga de commissaris van de Koning en al zijn mensen daarachter, zeer van harte dankzeggen voor het feit dat wij opnieuw in dit provinciehuis mogen congresseren en vanmiddag deze mooie lezing en een aantal andere dingen mogen horen. Zeer veel dank daarvoor.

Ik heet welkom professor Wim Derksen. Wij hebben in het voorgesprek geprobeerd hem zo te motiveren en uit te dagen dat zijn titel 'Heeft Flevoland een eigen toekomst' vanmiddag ook een heel eigen kleur gaat krijgen. Ik neem aan dat hij daartoe wel in staat is.

Ik heet ook zeer welkom de heer Franc Weerwind, de burgemeester van Almere. Wij dachten bij de organisatie toen wij met de lezing bezig waren:

als dat onderwerp Flevoland nu zo uitdagend is en wat voor de komende jaren de toekomst is voor deze mooie provincie, dan kan de nog betrekkelijk nieuwe burgemeester van Almere daarop heel goed reflecteren en ons een spiegel voorhouden of datgene wat de hoofdinleider zegt daadwerkelijk op Flevoland van toepassing zou kunnen zijn.

De commissaris van de Koning leidt als gebruikelijk de lezing in. De vroegere commissaris van de Koningin, de heer Jager, die ik ook zeer van harte welkom heet, en wij, kennen de heer Verbeek inmiddels een beetje, zodat hij van ons als organisatiecomité de opdracht krijgt om zo dicht mogelijk bij het onderwerp te blijven. Meestal lukt hem dat wel.

Ik heet onze sponsors welkom van Ivio en Karmac. Ik wil ook graag welkom heten de nieuwe burgemeester van Lelystad, die vandaag voor het eerst aanwezig is bij deze prominente en belangwekkende lezing. Fijn dat u er bent. Ik hoop van ganser harte dat u de komende jaren een trouwe bezoeker van deze lezing zult zijn.

Ik zei, dames en heren, het is de 10^e keer. Als je een beetje naar het verleden kijkt, dan hadden wij onderwerpen als de klimaatverandering en de Deltacommissie aan de orde, de voedselzekerheid, de staatkundige vernieuwing in het Huis van Torbecke, de immigratie- en vluchtelingenmogelijkheden en -onmogelijkheden, de participatiemaatschappij en vorig jaar de mooie lezing 'De Metropoolregio Amsterdam, horen Almere en Lelystad daarbij'. Dat gaf toen ook een heel boeiende discussie van een aantal kanten.

We hebben gelukkig altijd prominente sprekers weten aan te trekken. Prof. Veerman, prof. Rabbinge, prof. Wallage, prof. Lucassen, prof. Putters en de niet helemaal afgestudeerde heer Joustra want die is slechts doctorandus, zoals velen van ons in deze zaal, en vanmiddag dan prof. dr. Derksen. Wij vinden het fijn dat hij vanmiddag de lezing wil houden. Ik zei al, het is een uitdagende titel, maar het is ook een beetje een uitdagende spreker denk ik, want als je op de site van de heer Derksen kijkt, dan zie je dat hij zich op een aantal manieren aankondigt. Hij is socioloog, hij is hoogleraar bestuurskunde, hij is docent, hij is schrijver, hij is voorzitter, hij is hardloper en dan staat er: fagot en cello. Hij is fagottist neem ik aan en cellist. Vanuit al die disciplines - en dat was een beetje de uitdaging toen mevrouw Laura Bouwmeester die een tijdje geleden nog in het bestuur zat, en ik met de heer Derksen in Den Haag spraken - hebben wij gezegd: dat hele thema: je bent een uitdagende, boeiende spreker; ga nu eens vanuit die uitdagendheid in op het onderwerp van vanmiddag. Ik hoop uiteraard dat dat lukt.

U weet hoe de lezing opgebouwd is. Ik geef zo dadelijk graag de commissaris van de Koning het woord om de lezing in te leiden. Daarna krijgt de heer Derksen het woord en daarna de coreferent, de heer Weerwind. Dan sluiten wij af met een gezellige borrel hier in de hal van het provinciehuis. Dit is ongeveer de orde. Als u een trouwe bezoeker bent van de lezingen, dan weet u dat dat zo ongeveer de bedoeling is. Eén keer heeft iemand zich verstout om tijdens een lezing een vinger op te steken en te roepen: mag ik een vraag stellen. Toen heb ik gezegd: voor één keer. Want het bestuur vindt, maar misschien is dat een merkwaardige, ouderwetse opvatting, dat als je zo'n mooie pretentieuze lezing hebt, je alleen maar moet luisteren en niet meteen met een of andere kleine of grote mening daar tussendoor komen. Dus daagt u mij niet uit door vragen te stellen. Maar ik daag u zeer uit om te gaan luisteren. Als eerste graag de commissaris van de Koning.

De heer **Verbeek**: Dames en heren. Ik denk dat bijna iedereen die hier zit, als ik zo om mij heen kijk, waarachtig al wel wat heeft meegemaakt. U kent de geschiedenis van ons land, u hebt allemaal op school gezeten, u hebt allemaal zo her en der wel wat informatie vergaard. Ik wil u vragen om samen met mij in die zin een denkoefening te doen en met datgene wat we allemaal hoorden en leerden op school je mentaal, tussen je oren, even terug te verplaatsen naar zo'n pakweg 300 jaar geleden. Hoe zat Nederland toen ongeveer in elkaar? Hoe zat Nederland logistiek in elkaar, wat voor type economie hadden we toen? U weet dat ongeveer wel. Ik hoef u dat niet precies te vertellen. Er is een mooie parallel te trekken met wat er toen

gebeurde in Nederland en wat we zich nu zien afspelen ook in Flevoland.

Laat ik beginnen bij de Haarlemmermeer. U kent allemaal het verhaal van de Haarlemmermeer. Er is een geologisch verhaal te vertellen waarom dat meer is ontstaan; dat sla ik even over. Op een gegeven moment had dat meer een zodanige positie in de infrastructuur en de mobiliteit van Nederland, omdat vrijwel alle vervoer en transport over het water ging, dat het Haarlemmermeer een bijzonder belangrijk knooppunt werd van verkeer voor de handel en wandel van de Nederlandse economie. Sterker nog, van de internationale economie. Toentertijd had je, zowel als vandaag de dag, slimme en domme mensen. Soms winnen de slimmen het in de planontwikkeling en soms winnen de dommen het. Wat er toen gebeurde in dat hele debat over het wel of niet droogleggen van het Haarlemmermeer, wat ook erg gemotiveerd werd vanuit het creëren van nieuw land, was dat in de planvorming over het hoofd werd gezien dat in de logistiek van Nederland dat Haarlemmermeer een grote rol vervulde. Het idee was innovatief, men ging daar voortvarend mee aan de gang. De molens werden gebouwd, de dijken werden gebouwd, het meer werd leeggepompt en plotseling had Nederland een gigantisch logistiek probleem, want de rotonde die het Haarlemmermeer was, functioneerde niet meer. De historici die dat hebben bestudeerd, kwamen erachter dat het meer dan 100 jaar geduurd heeft voordat dat probleem daadwerkelijk was opgelost. Men kwam daar niet zomaar uit, want dat loste je niet op met karretjes met ossen ervoor, paard-en-wagen en die enkele trekschuit die nog wel door de vaart kon. Het was in die zin een misinterpretatie van de problematiek.

Verplaatsen we ons nu even naar het IJsselmeer. Het IJsselmeer had 300 jaar geleden wel degelijk een vergelijkbare positie, misschien nog wel meer dan dat Haarlemmermeer. Het IJsselmeer had niet alleen als draaischijf van de mobiliteit in Nederland een rol voor Nederland zelf, maar had door de schaal en de grootte en de netwerken waar

dat scheepvaartverkeer zich in bevond, u kent allemaal de Hanzestedendiscussie enzovoort, een veel groter bereik en een veel groter netwerk dan de Haarlemmermeer, wat toch wat meer Nederland en de omstreken van Nederland tot haar belang rekende. In het IJsselmeer ging dat veel verder. Dat was een internationale zee, waar Nederland in haar glorie tijd natuurlijk internationaal enorme netwerken ontwikkelde die allemaal op de een of andere manier bij elkaar kwamen op dat IJsselmeer, omdat men naar de steden rond dat IJsselmeer moest, of naar Amsterdam. Het intrigerende als we nu zoveel later kijken naar ons eigen grondgebied, bijvoorbeeld dat Haarlemmermeer, is dat je in de moderne variant al die functies ziet terugkomen. Het is niet voor niets dat Schiphol in de Haarlemmermeer ligt. Dat is geen toeval. Dat heeft met het soort mechanismen te maken. Het is niet voor niets dat een van de drukste rijkswegen in ons land door de Haarlemmermeer loopt. Daarom is het ook niet voor niets, als we kijken naar de positionering van Flevoland, dat de functies die wij hier nu tot ontwikkeling zien komen, te relateren zijn aan de functies die dit gebied ooit in het verleden heeft gehad. Dat wordt geografisch namelijk afgedwongen. Door de ligging, door het onderdeel dat je bent van de netwerken is het geen toeval dat Flevoland nu verzeild raakt in de internationale netwerken door de opening straks van het vliegveld in Lelystad. Voorheen zeiden we: vooral voor de vliegverbindingen binnen Europa. Inmiddels, door de nieuwe technologie in de vliegtuigwereld, durven we te zeggen: het is vooral voor de vliegverbindingen binnen Europa maar ook voor de randen van Europa, want die vliegtuigen kunnen met dezelfde tank vandaag de dag net iets verder vliegen en het is niet ondenkbaar dat ze over 15 à 20 jaar met diezelfde tank nog iets verder kunnen vliegen. Dus dat netwerk waarin wij terecht komen, zowel toeristisch als zakelijk, wordt ons plotseling op een bordje gepresenteerd en datzelfde netwerk was er 300 jaar geleden ook in dit gebied. Datzelfde zie je in de ontwikkeling van onze economie, de manier waarop de bedrijven zich ontwikkelen. Er zijn niet veel bedrijven meer in Flevoland die geen internationale connecties hebben. Ook in het midden- en kleinbedrijf wordt er enorm hard gewerkt, Jan-Nico zit daar, hij is daarmee bezig, aan de internationaliseringscomponent. Het ligt ook in de rede als je in een gebied als Flevoland gevestigd bent, dat je donders goed snapt dat het denken binnen de dijken voor de opbouw van de provincie voor een bepaalde periode te doen is, maar dat je daar heel snel afscheid van moet nemen, wil je overleven. Je bent en zult onderdeel zijn van dat grotere geheel en daar heb je je mee te verstaan.

Hetzelfde gebeurt in onze natuurontwikkeling. Je ziet aan de grootschalige natuur die wij hier tot stand hebben gebracht met zijn allen, de Oostvaardersplassen, de Markerwadden, enzovoort, dat dat inmiddels ook onderdeel is geworden van een internationale discussie. Het vraagstuk: hoe verhoudt die natuur zich tot de manier waarop de natuur zich op de grote schaal ontwikkelt, zijn relevante vraagstukken. Dat is logisch vanwege de positionering van Flevoland. Daarom is het ook logisch dat wij op een aantal plekken een verstedelijking aanbrengen, zoals Lelystad en Almere dat doen, die niet geredeneerd en beredeneerd is vanuit eigen behoefte, maar nadrukkelijk beredeneerd is op de grotere schaal: wat kunnen wij bijdragen aan dat grotere geheel. Dan heb ik het over meer dan alleen de MRA, dan gaat het ook over de regio Zwolle, daar hebben we hier eerder over gesproken, dan gaat het ook over wat er in Hamburg gebeurt, wat er in de Brabantse steden gebeurt, enzovoort. Daar hebben wij ons toe te verstaan. Niet omdat wij dat zelf zo interessant vinden, maar omdat het gebied dat afdwingt. Dat is wat mij betreft de context en daarmee leg ik een bodem voor de volgende sprekers, waarin wij kijken naar de toekomst van Flevoland, want dat is de toekomst van Flevoland. Het is dan ook niet de vraag: heeft Flevoland een toekomst. Dat is natuurlijk een onzinnige vraag. Die moet ik ook niet stellen. U hebt allemaal gewerkt aan de ontwikkeling van Flevoland en we gaan niet discussiëren over hoe we daar weer mee ophouden. We hebben een basis gelegd en nu gaat het over: hoe nu verder. Er liggen zo verschrikkelijk veel kapstokhaken en mogelijkheden om verder te gaan, alleen moeten we er wat voor doen. Dus de discussie: hoe verzilver je dat dan, is de discussie die we vandaag de

dag zowel in Gedeputeerde Staten als in gemeenteraden als in Provinciale Staten, ook in deze zaal dus, met elkaar voeren. Ik dank u voor uw aandacht.

De heer **Leeuwe**: Dames en heren. Professor Derksen heeft een heel interessante website. Een van de artikelen die hij op die website heeft geplaatst, heeft als titel 'Zouden wij ooit nog een polder kunnen droogleggen'. Dat is een heel interessante, intrigerende titel. Ik varieer het een beetje in mijn eigen tekst, dus ik weet niet of ik zijn stelling niet al te uitdagend voor u probeer te vertalen, maar ik heb er die gedachte uitgehaald die ik ter inleiding op het verhaal van Wim Derksen aan u wil voorleggen. Zijn vraag zou kunnen zijn: is bestuurlijk Nederland en Flevoland nog in staat om nieuwe polders en vergezichten te formuleren en te realiseren, zijn wij daar met z'n allen toe in staat; en dan met name de verantwoordelijken op dit moment. De tweede vraag zou kunnen zijn: is visievorming, bijvoorbeeld in het Omgevingsplan Flevoland dat nu ontwikkeld wordt, vooral geen zaak geworden van procesbegeleiders en niet meer van bestuurlijke zwaargewichten met een brede visie. Ook een interessante stelling. Een derde stelling, een derde visie, een derde notitie zou kunnen zijn: ligt voor ons allen niet het gevaar op de loer, omdat wij altijd nog roepen dat wij een pioniersprovincie zijn, dat wij wel pionier zijn maar

tegelijkertijd onszelf zo nu en dan tegenkomen in de zogenaamde remmende voorsprong. Ik haalde dit allemaal uit het artikel van Wim Derksen. Ik word graag door hem om de oren geslagen als ik het fout zie, maar ik hoop op zijn minst dat hij een heel uitdagend verhaal aan ons allemaal weet te vertellen. Ik geef hem graag het woord.

De heer **Derksen**: Dames en heren. Volgens de wetten van de retorica is het goed om te beginnen met een anekdote. Het was, geloof ik, 2005 of 2006. Chris Leeuwe, toen nog burgemeester van Lelystad, had me gevraagd om een lezing te houden in Lelystad, om de lange, donkere winters in Lelystad enigszins te onderbreken. Ik was de derde of vierde spreker in een serie. Een paar weken voor het moment daar was, belde Chris me nog even op. Hij had een kleine suggestie; u kent hem. De vorige sprekers waren erg interessant geweest, maar hun verhalen waren niet erg nieuw en hadden overal uitgesproken kunnen worden. Wat ongetwijfeld ook gebeurd zal zijn.

Of ik misschien in mijn verhaal wat meer aandacht aan Lelystad wilde geven. Als Chris zoiets vraagt dan doe je dat natuurlijk altijd. Ik was toen directeur van het Ruimtelijk Planbureau en ik vroeg enkele medewerkers van mij om mij wat voor te bereiden en met me mee te denken. Ze adviseerden me na een studie van twee weken om in Lelystad vooral te vertellen dat Lelystad één belangrijke asset had, namelijk ruimte. Ja, we waren nu eenmaal het Ruimtelijk Planbureau. En dat als Lelystad iets wilde, ze dan vooral veel ruimte zou moeten bieden aan burgers en bedrijven. Het werd de centrale stelling van mijn verhaal. Mijn medewerkers hadden me helaas niet verteld dat in diezelfde tijd Burgemeester en Wethouders van Lelystad een nota hadden uitgebracht waarin ze een heftig pleidooi hielden voor verdichting. U begrijpt, het werd een heel boeiende avond, en het college van B&W was niet zo heel blij met mij. Vooral één wethouder keek nogal bedrukt aan het eind van de avond. Misschien moet ik zeggen: ronduit zuur.

U mag helemaal zelf bedenken waarom ik met deze anekdote begin. Ik geef maar weer een kleine hint. Chris heeft mij gevraagd en deed mij een suggestie. "Wim, vertel ons nu eens echt wat je van Flevoland vindt. Vertel ons nu

eens echt of Flevoland een eigen toekomst heeft". Ja, die vraag kan ertoe leiden dat weer mensen bedrukt de zaal zullen verlaten.

Hoe dan ook, ik vind het uitermate eervol dat ik hier mag staan en dat ik de 10^e Cornelis Lelylezing mag uitspreken. Ik dank het bestuur daarvoor, ik dank u allen voor uw komst en ik beloof dat wat de conclusie ook zal zijn, er een goede borrel is na afloop en de bitterballen warm zullen zijn.

Wat het bestuur niet wist, is dat ik het zo eervol vind om hier te staan omdat ik altijd veel met polders en water heb gehad. Ze horen bij de identiteit van Nederland en ze horen bij mijn levenslange liefde voor het water en bij mijn liefde als kind al voor dat prachtige verhaal van Lely, die de plannen voor deze provincie eerst zelf tekende en jaren later als minister door de Kamer heen loodste. Bovendien bracht ik mijn jeugd door op het oude land op slechts 20 kilometer van 'de polder', zoals wij de Noordoostpolder altijd noemden. Mijn oom had een auto, mijn vader was daar nog tegen, en haalde altijd fruit in de polder elke zomer. Dan had hij zijn kofferbak volgeladen en kwam hij aanrijden en dan begon mijn vader te bakkeleien met hem over de prijs. Mijn vader meende altijd dat hij als oudste in het gezin de appels gratis hoorde te krijgen van zijn jongere broer. Mijn oom dacht altijd dat hij achtergesteld was op mijn vader, dus die wou dat niet. Het is dus een bijzonder feest om opnieuw over die polder na te denken en over de polders die na de Noordoostpolder kwamen. Toen ik geboren werd, was de Noordoostpolder al in cultuur gebracht en waren al kavels en winkels toebedeeld, maar pas in 1968 viel de laatste polder droog. En dat herinner ik me nog toen ik als student in een gammele auto vanuit Groningen naar Amsterdam ging. Je kon door de polder. Er was dus nog geen huis verschenen in Almere.

Ook als bestuurskundige herinner ik me Flevoland. Niet omdat men daar indertijd enthousiast over was, maar die provincie kwam er vooral omdat men af wilde van het gezeur over bestuurlijke organisatie. Ik haal het maar even in de herinnering. Noordoostpolder en Urk werden samengevoegd met Oostelijk en Zuidelijk Flevoland. Eigenlijk vooral omdat Rietkerk af wilde van de hele discussie over stadsgewesten in de provincies. Hij wilde gewoon rust. Dus wat overbleef moest dan maar samen. Wieringermeer bleef ongemoeid. Het bleef gewoon een onderdeel van de provincie Noord-Holland. Eigenlijk heel vreemd dat u niet steeds daar elke dag nog tegen protesteert als u denkt dat u de polders van Lely hier samen verenigt. Ook de Haarlemmermeer, al genoemd door de commissaris, is al heel lang een volstrekt vanzelfsprekend onderdeel van de provincie Noord-Holland.

Die laatste opmerking lijkt volstrekt buiten de orde, dat geef ik toe, maar is dat niet, want de Haarlemmermeer symboliseert in feite dat polders in Nederland heel gewoon zijn. Zo gewoon, dat we ze eigenlijk nog nauwelijks kunnen herkennen. Dat Nederland bestaat uit polders en uit niet-polders. En dat provincies bestaan uit polders en niet-polders. En dat het eigenlijk heel bijzonder is om het polder-zijn tot indelingscriterium te maken voor een provincie. Of mag het een uitzondering zijn, omdat het hier om jonge polders gaat, waarbij we per ongeluk de Wieringermeer zijn vergeten? Maar als dat zo is, hoe oud moet je dan als polder zijn om niet meer zo bijzonder te zijn, dat je met elkaar een eigen provincie moet vormen?

Hier zie je meteen dat mijn vraag over de toekomst van Flevoland in feite om twee vragen gaat. Het gaat om de toekomst van het gebied, dat een eigenstandige plek heeft omringd door dijken, en het gaat om de vraag of die eigenstandigheid een eigen bestuur, een eigen provincie rechtvaardigt. Daarmee gaat mijn lezing dus over de polders en over de provincie. Ik teken daar wel iets bij aan; ook een beetje om de sfeer goed te houden. Mocht ik tot de conclusie komen dat de polders wel toekomst hebben en de provincie niet, dan geef ik daarmee beslist geen

aanzet voor het opheffen van de provincie. En al helemaal niet voor een nieuwe discussie over de bestuurlijke reorganisatie. Als één onderwerp me als bestuurskundige is gaan tegenstaan, is het wel het onderwerp van de bestuurlijke reorganisatie, dat altijd primair in het teken heeft gestaan van machtsverschillen, stroperigheid en drogredeneringen. Dus ook als er geen enkele reden is om de provincie Flevoland te laten voortbestaan, Leen, stel ik toch voor om haar niet op te heffen. Misschien kan dat het aantal bedrukte gezichten aan het end van de lezing wat beperken.

Dit zijn allemaal nog maar inleidende woorden. Er heeft iemand bedacht dat ik 45 minuten aan het woord zou moeten zijn. Zelf dwaal ik altijd al na 5 minuten af als ik moet luisteren naar een ander, maar dat kan iets met mijn karakter te maken hebben. Dus misschien is het bij u na 10 minuten.

Om u nog extra in te spannen, heb ik besloten geen plaatjes te vertonen maar om het voor te lezen. Dus mijn stem wordt misschien straks een beetje monotoon, de ruimte wordt warmer en ik geef u dan volop kans om uw slaapttekort in te halen. Dan zou ik zeggen: tot straks bij de borrel! Voor de overigen ga ik door. Maar nog steeds bij mijn inleiding nog een laatste opmerking. Hoe kom ik eigenlijk bij dit verhaal? Ik zei het al, ik hou van deze polders. Ik ben er ook relatief veel geweest. Zeker relatief voor iemand die er niet woont. Ik heb er veel studie van gemaakt. En ik ben voor deze lezing nog eens op stap gegaan met een tiental Flevolandse. In hun gebied, in hun polders. Met hun verhaal. Maar het onderstaande is helemaal mijn verhaal, dus niemand is medeschuldig. Nu even wat ik anders op mijn sheet zou zetten, een indeling. Dan kunt u als u weer wakker wordt denken: nu is hij daar inmiddels aangekomen. Ik begin met de stand van de polders. Ik kom tot de conclusie dat het bijzondere van Flevoland vooral in het verleden ligt. Bovendien is de toekomst niet onbelast, omdat de last van het verleden zich nog steeds goed laat voelen. Onvermijdelijk eindig ik met de identiteit van de polders en met het zelfbeeld van hun inwoners.

De stand van de polders

Ik sprak Eva Vriend; ze zit daar achteraan. We drinken samen koffie in het Voorhuys in Emmeloord. Eva was een van de tien mensen. We kijken uit op de Lange Nering. Ik herken het van vroeger. Toch is het bijna onherkenbaar veranderd. Vroeger was het een trotse straat. Typisch voorbeeld van de Delftse school. Nu is het vooral een poging om zoveel mogelijk te lijken op de winkelstraat van Winterswijk, Drachten, Boxmeer of Waddinxveen; om enkele aantrekkelijke plaatsen in dit land te noemen. Verderop in de straat ben ik niet de enige met sloopneigingen. De gemeente gaat mij zelfs al voor. Drie treurige flats zijn al afgebroken, een vierde staat er nog vanwege een conflict met de eigenaar. Eva en ik lopen door. De Golfslag, een modernistisch bejaardentehuis van Abe Bonnema doemt voor ons op. Het staat leeg, antikraak, en moet eigenlijk zo snel mogelijk worden afgebroken naar mijn opvatting. Treurig en droevig. Tweehonderd meter verder lopen we weer in het groen. De straten met de bakstenen huizen stralen geborgenheid uit. Zoals het hoort. Heel aantrekkelijk. Dat is onder andere Flevoland, maar Flevoland is veel meer.

Flevoland is ook het land van Homeruskwartier, waar mensen hun eigen huis bouwen en mogen bouwen, wel of niet in strijd met het Haagse Bouwbesluit. Als ik daar rondloop met architecten dan hebben die veel te klagen. Maar ik vind het prachtig om te zien dat mensen zelf mogen beslissen hoe ze willen wonen en dat niet architecten met een te groot ego dat bepalen of de gemeenten en de projectontwikkelaars en de corporaties in een onderonsje. Hoe boeiend is ook Oosterwold in Almere, naar een idee van Adri Duivesteijn en Winy Maas. Hier bouwt de burger niet alleen zijn huis, maar ook zijn eigen straat. Spannend, eens even helemaal terug in de ruimtelijke ordening.

Ik voorspel u overigens dat de gemeente over tien jaar gewoon weer zelf de straten daar gaat aanleggen en de riolering omdat dat toch wel handig is.

De woningbouw van Flevoland kent daarmee een grote verscheidenheid. Het is een prachtig palet van alle gedachten over stedenbouw en architectuur van de tweede helft van de twintigste eeuw en van het begin van deze eeuw. Van de Delftse school van de Noordoostpolder via het bizarre modernisme van Nagele, ik ben er nog wezen kijken, van de Meerpaal in Dronten die inmiddels ook genormaliseerd is, als symbool van de jaren zeventig, naar Almere Haven als een van hogerhand bedachte vertrutting als reactie op de eigen ideeën van de jaren ervoor. Van het functionalisme en de functiescheiding van Lelystad naar de massale Vinexwijken, niet alleen in Almere maar tot in Emmeloord toe. Van de kleinschaligheid van Zeewolde tot het creatieve Duin in Almere. En toch heeft het iets uniforms en monotons en mist het in ieder geval historie.

Maar in al die ontwikkelingen is er wel een duidelijk omslagpunt te herkennen. Vanaf het begin van deze eeuw is de echte groei in de woningbouw eruit. Er wordt nog wel gebouwd, maar vooral voor de eigen behoefte. De provincie kent een negatief migratiesaldo. Er vertrekken dus meer mensen dan erin komen. Ook Almere heeft al een paar jaar een vertrekoverschot gekend. De trek naar het nieuwe land lijkt definitief te zijn opgedroogd. Het lijkt me in veel opzichten overigens een zegen. Wat een feest dat we tegenwoordig de tijd hebben voor Homeruskwartier en Oosterwold en de ruimte hebben om flats weer af te breken in Emmeloord. Zo komt de woningbouw in een rustiger vaarwater. En waar de druk op de woningmarkt verdwijnt, worden de contrasten groter. Nagele ontwikkelt zich tot het afvoerputje van de Noordoostpolder. Niet zo vreemd als je bedenkt dat de woningen eerder aansloten bij de dogma's van de architecten dan bij de behoeften van de burgers. Gek genoeg heeft Nagele in architectuurkringen nog steeds zo'n grote naam, dat Hendrick de Keijzer er een straatje heeft gekocht. Hier wordt het modernisme nog even gecultiveerd, terwijl in het hele land eindelijk wordt aangesloten bij de behoefte van de burgers en de smaak van de burgers. Kijk bijvoorbeeld naar Overgooi waar de rijke medebewoner wordt verleid om zijn eigen paleis te bouwen. Persoonlijk heb ik dat nog liever dan, u merkt het al, dat Nagele wat me enorm op de zenuwen werkt.

Dat omslagpunt in de woningbouw is dus vooral een normalisering van de bouw. Kinderen worden geboren, mensen zoeken een huis vanwege het vinden van een baan, anderen verhuizen juist naar elders. Nieuwe huizen worden gebouwd, oude huizen worden gesloopt. Allemaal heel normaal. Woningen worden hier voortaan gebouwd in een normaal tempo en met normale hoeveelheden.

Dit was de woningbouw. Hoe staat het met de landbouw, de andere pijler van de polders. Laat ik een citaat geven van het LEI, het Landbouw Economisch Instituut, van vorig jaar. "De land- en tuinbouw in Flevoland staat er goed voor (dat zijn van die mooie, stevige termen in een rapport dat echt in opdracht van de provincie geschreven is). De bedrijfsstructuur en bedrijfsomvang zijn gunstig in vergelijking met vergelijkbare bedrijfstypes in andere gebieden. De gewasopbrengsten per hectare zijn hoog, de melkgift per koe is goed en de melkproductie per hectare is hoog. De financiële opbrengsten per hectare zijn ook hoog, maar dat geldt ook voor de kosten, zodat het saldo per hectare in zowel de akkerbouw als melkveehouderij gemiddeld is."

Dat woordje 'gemiddeld' werpt al een schaduw over deze prachtige samenvatting, want elders in het rapport, en buiten het rapport om, zijn de onderzoekers veel genuanceerder. Zoals een van de onderzoekers tegen mij zei: "De boeren uit Flevoland zijn in opbrengsten nog steeds de besten, maar niet meer in ondernemerschap." De keiharde selectie uit de jaren 40, 50 en 60 lijkt te zijn uitgewerkt. Interessant is dat mijn respondent de boeren uit de

Noordoostpolder hoger aanslaat dan de overige boeren uit de provincie. Er wordt wel gefluisterd, ook door mijn respondent, dat de gesubsidieerde windmolens de boeren in Oostelijk en Zuidelijk Flevoland lui hebben gemaakt. Ik weet niet of het waar is. Ik trek maar meteen mijn handen ervan af, maar ik heb het wel gezegd. Ik hoor ook dat de boeren uit de polders zeker niet innovatiever zijn dan boeren elders. Ook de agrarische kennisinstituten lijken eerder het gebied te verlaten dan zich in Flevoland te concentreren. Wageningen en Leeuwarden zijn in dat opzicht meer in trek.

Dus ook de landbouw is gaandeweg genormaliseerd, met alle verschijnselen die je elders ook aantreft. Overal zie je de behoefte aan schaalvergroting. Overal hebben veel boeren geen opvolger. Overal neemt het opleidingsniveau van boeren enorm toe. Overal worden agrarische bedrijven kennisintensiever. Steeds vaker wonen boeren niet meer op hun eigen erf. Eigenlijk is dat overal zo. Steeds meer boerderijen krijgen een andere functie. En ook in deze provincie wordt over ruilverkaveling gesproken. Die ruilverkaveling geeft met name in de Noordoostpolder veel discussie. De verkaveling en de boerenhoeven met hun windsingels bepalen daar in belangrijke mate de kwaliteit van het landschap; of dat denken we. Dit jonge landschap ligt al zo verankerd in de herinnering van velen, dat het tot op heden blijft bij het ruilen van wat grond. Een nieuwe verkaveling wordt nog steeds vermeden. Het is de vraag of dat zo kan blijven.

Dus de twee pijlers waar de polders op gebaseerd zijn, woningbouw en landbouw, zijn allebei genormaliseerd. Niets mis mee, maar vooral normaal geworden. Ik zal u zeggen, daar blijft het niet bij. Ook het bestuur is genormaliseerd en het lijkt erop dat de burgers normaler dan normaal zijn geworden. Ik neem aan dat u geen burger bent.

Laat ik eerst iets zeggen over de normalisering van het bestuur en dan kom ik een beetje bij de tekst uit die Chris al beloofd heeft.

Natuurlijk, het bestuur van de polders week nogal af van wat de norm was. Veel boeken zijn erover geschreven, vaak met een heel nostalgische ondertoon. Toen waren we nog eens ergens toe in staat. Toen konden we nog iets bouwen, konden we zelfs een samenleving maken. Ik ben door die tijd gefascineerd, maar voor nostalgie lijkt me weinig reden. Wie het prachtige boek van Eva Vriend leest over de selectie van de nieuwe inwoners van met name de Noordoostpolder, waant zich in lang vervlogen tijden. Geen tijden om naar terug te verlangen. Wat een subjectivisme, wat een machtsarrogantie en wat een rechtsongelijkheid.

Maar dat niet alleen. In de biografie over Han Lammers van Herman Liagre Böhl wordt Frits Tellegen geciteerd, die destijds hoofd was van de Hoofdafdeling Stedenbouw en Openbare Werken van de RIJP (Rijksdienst IJsselmeerpolders). Deze wond er geen doekjes om: "De Engelsen hebben het goed begrepen. Als die een newtown gaan bouwen, beginnen ze met de local authorities er helemaal uit te gooien. Dat is een werkbare manier, anders gaat het niet". Dat was wel de sfeer waarin hier in deze provincie, in deze polder, moest worden gewerkt.

Ik geef het toe: de overheid had eerder in de Haarlemmermeer de zaak veel te veel op zijn beloop gelaten. Daar was men door schade en schande wijs geworden. Dat moest nu anders. De overheid zou nadrukkelijker de regie nemen en die regierol werd geperfectioneerd in de Noordoostpolder. Met verbeterheid werden kaarten ingetekend. Emmeloord in het midden, dorpen eromheen op fietsafstand. Wegen werden zo aangelegd dat er mooie kavels ontstonden met mooie aantallen hectaren voor de boeren. Elk dorp kreeg een brink, een open ruimte midden in

het dorp. Elk dorp kreeg groenstructuren. Elk dorp kreeg een centrale plek voor de kerken.

Werkelijk alles werd bepaald door de overheid, op basis van gedegen kennis over het gebied. Wetenschappers leverden de schijnbaar objectieve kennis aan. Prof. Ter Veer en prof. Groenman waren indertijd grootheden. En de burger? Die was allang blij dat hij mocht komen en een kavel mocht pachten of een winkel mocht beginnen en zei verder niets.

Ja, de Noordoostpolder is vooral Werelderfgoed omdat de Nederlandse overheid nooit zoveel macht heeft gehad en de burger in een democratische staat waarschijnlijk nergens zo horig is geweest. Later, in de Flevopolders ging het godzijdank al iets beter. Er werden daar zelfs 'woonwensenformulieren' uitgedeeld onder de burgers. Niet dat duidelijk was wat men met de antwoorden ooit heeft gedaan, maar ze waren er. In die tijd had je nog de landdrost en de zinnen en die waren gewoon de baas en lieten zich slechts periodiek door een paar burgers adviseren. Het is de verdienste van Han Lammers geweest dat hij snel wilde doorstoten naar normaal gemeentelijk bestuur, met normale verkiezingen en een normale gemeenteraad aan het hoofd van die gemeenten.

Hoe anders is het nu. Daar komt ie, Chris, je wou graag dat ik het vertelde. Tenminste, dat begreep ik zonet. De provincie Flevoland is bezig met een nieuwe Omgevingsvisie. Zeg maar een visie op de verdere ontwikkeling van Flevoland. De provincie is begonnen met een Startnotitie. Deze Startnotitie beschrijft alleen het proces: hoe gaan we een nieuwe Omgevingsvisie vaststellen? Er staan geen inhoudelijke doelen in de notitie. Er staat alleen in op welke terreinen keuzes gemaakt moeten worden. Duidelijk is dat de 'maatschappelijke vraag' centraal moet staan in het proces en dat de uitkomst 'flexibel en adaptief' moet zijn omdat de toekomst vooral ongewis is. Alles gericht op een 'wederkerige samenwerking met partners'. En partners: dat is iedereen. Hoort u het fantastische verschil met de tijd van Tellegen?

Als eerste stap is een atelier ingericht om na te denken over Flevo-perspectieven. Bij die perspectieven gaat het zowel om ontwikkelingen die op de provincie afkomen als om het perspectief dat aan de provincie moet worden geboden. Het atelier was uiteindelijk een rondreizend circus, onder leiding van externe procesbegeleiders. Blijkbaar was het niet passend als de gekozen volksvertegenwoordigers dit proces zelf zouden hebben begeleid. In ieder geval bleef de betrokken gedeputeerde geheel buiten beeld. Ik weet niet of je daarmee het vertrouwen in de politiek vergroot. Het nadeel was in ieder geval wel dat de externe procesbegeleiders de mensen in de zaal meestal niet bleken te kennen.

De Flevo-perspectieven zijn inmiddels afgerond. Ik heb ze bestudeerd en er vallen me veel zaken op. Vooral wordt er met veel nostalgie gepraat over het verleden (hier wonen vooral pioniers), maar ik lees voorlopig weinig richtinggevend voor de toekomst. Natuurlijk, ik weet dat nu de overheid aan zet is, Gedeputeerde Staten een aanzet gaan maken voor de nieuwe Omgevingsvisie. Maar die aanzet moet weer zo snel mogelijk in overleg met alle 'partners', dus met iedereen. Het is daarom niet moeilijk te voorspellen dat deze Omgevingsvisie weinig richting zal geven.

Ik ontken niet dat de samenleving sinds het droogleggen van de Noordoostpolder drastisch is veranderd en dat met name de rol van de overheid drastisch is veranderd. In Den Haag schrijven ze zelfs nota's, daar ben ik ook altijd blij over, over de doe-democratie, waarin burgers worden opgeroepen om zelf de maatschappelijke problemen op te lossen. Dat lijkt me in deze tijden overigens een tamelijk overbodige oproep. In Den Haag spreken ze over

‘overheidsparticipatie’: niet de burger participeert nog in de processen van de overheid, maar de onzichtbare gedeputeerde participeert in het denkproces van de samenleving. Ik vraag me af hoe we ooit de polders hadden moeten droogleggen met een overheid die zich slechts met het proces van de visievorming bezighoudt, en zelfs dat nog alleen op de achtergrond. Dan spreek ik niet alleen over het droogleggen, maar ook over dorpen en steden en wegen en de ontwikkeling van een samenleving. Dus zo langzamerhand word ik toch weer enthousiast over de tijd van de jaren vijftig, waarin streng en zonder democratie hier gewoon iets gebeurde wat nu waarschijnlijk nooit meer zou zijn gebeurd.

Ik ga misschien niet ver genoeg als ik zeg dat ook het bestuur is genormaliseerd. Het provinciebestuur lijkt zich eerder onzichtbaar te maken. Ter geruststelling: elders zijn provincies ook vaak onzichtbaar.

Tot slot de mensen. We hebben gezien dat de overheid er alles aan heeft gedaan om de beste mensen naar de polder te halen. Hier moest een ideale samenleving door ideale mensen worden geschraagd. Gaandeweg is de selectie losgelaten. Bij de overloopp gemeenten Lelystad en later Almere kon daarvan natuurlijk ook geen sprake meer zijn. Demografie bepaalde hier de instroom. De stadsvernieuwingswijken van Amsterdam leverden veel nieuwe inwoners voor de polders. En je ziet het in Almere nog steeds op straat. Veel mensen zijn zo gewoon. De inwoner van Almere is vooral modaal. Weinig aan de bovenkant, en tot voor kort ook weinig aan de onderkant van de samenleving. Hoe bizar die selectie van die boeren in de Noordoostpolder ook was, op basis van die vreemde ideeën van professor Ter Veen over rassen en mensen, de uitkomst was zeker niet gemiddeld. De overloop uit Amsterdam was daarentegen bovenal gemiddeld. Zoals Teun Koolhaas al zei: de polders zijn het landgoed van de middenklasse.

We kunnen het ook anders zeggen. De selectie leidde tot een elite, terwijl de overloop-gemeenten vooral een nieuwe elite moesten ontberen. En dat is een opvallend kenmerk van Flevoland. Op het oude land werken de elites en de netwerken wel eens verstikkend. Denk aan Amsterdam waar je deel moet uitmaken van allerlei coterietjes om mee te mogen doen. Maar hier telde het college van Burgemeester en Wethouders van Almere tussen 2006 en 2010 zelfs drie wethouders die van buiten de stad werden gerekruteerd. Hoe wijs dat soms ook kan zijn, het duidt niet op een omvangrijke en hechte politieke elite die voldoende kwaliteit én ambitie heeft om zelf de banen te verdelen.

Dit gebrek aan politieke vastigheid en politieke traditie is ook nog eens het decor van een zekere voorkeur voor extreemrechtse en voor populistische partijen. Die voorkeuren zijn overigens niet onbegrijpelijk voor een witte middenklasse die de grote stad is ontvlucht. Het zijn juist de mensen die minder in aanraking komen met migranten die vaker een afkeer van migranten ontwikkelen; weten we uit onderzoek. Misschien is ook een zekere teleurstelling over de nieuwe stad een goede voedingsbodem voor populisme. Het nieuwe land heeft wel een huis met een tuin gebracht, maar ook de file voor de Hollandse Brug. Toch hoor je nog steeds hoe met graagte over pioniers wordt gesproken in de polder. Misschien is het een goed moment om daar nu maar eens mee te stoppen. De 200.000 inwoners van Almere zochten vooral een huis. Dat had niets met pionieren te maken. En ook de boeren van de Noordoostpolder waren geen pionier in de werkelijke zin van het woord. Een pionier laat alles achter zich om elders een nieuw en ongewis bestaan op te bouwen. Het bestaan van de boer uit de polder was verre van ongewis. Een prachtig bedrijf stond klaar bij aankomst. Hij kon letterlijk de volgende morgen onder zijn gezonde koeien gaan zitten.

Iedere provincie is uniek. Elk gebied is uniek. Maar als we naar de gemiddelden kijken, is Flevoland vooral heel normaal. Natuurlijk zijn er innovatieve startups. Welke gemeente heeft die tegenwoordig niet. Natuurlijk zijn er broedplaatsen. Welke gemeente heeft die tegenwoordig niet. Natuurlijk lopen hier originele mensen als Bob Crébas rond, die ik uitgebreid sprak in zijn recreatiepark en in zijn opnamestudio, verstopt in een leegstaande boerderij. Maar als je praat over innovatie en pionieren, dan praat je tegenwoordig niet meer over Flevoland. Wees eerlijk. Dan denk ik aan Eindhoven en zijn High Tech Campus, aan de Food Valley in Wageningen, aan de Noordkant van het IJ en noem maar op. Ik moet eerlijk zeggen: het bijzondere van Flevoland ligt toch vooral in het verleden. Ik zie ook geen ontwikkelingen die dat op korte termijn gaan veranderen. Waarom zou de landbouw weer gaan excelleren? Omdat Flevoland een relatief hoog percentage biologische landbouw heeft van 9%? Het is zeer de vraag of de toekomst ligt bij de biologische landbouw. Deskundigen zeggen dat het veel waarschijnlijker is dat de voorlopers van de biologische landbouw de mainstream-landbouw zullen dwingen om zich aan te passen, zoals nu al gebeurt. En de mainstream-landbouw in Flevoland is niet innovatiever dan de landbouw elders in het land.

Ik zie ook niet dat Flevoland op korte termijn weer snel zal groeien, wat onder ons gezegd overigens een zegen is. Nog maar een paar decennia geleden was Amsterdam erg afhankelijk van Almere, en eerder van Lelystad. Die tijden zijn veranderd, die situatie is omgedraaid. De mensen willen weer in Amsterdam wonen en de stad Amsterdam heeft de oude groeikernen steeds minder nodig. Natuurlijk is er nog steeds veel dynamiek tussen Amsterdam en Almere, zoals je dat in elke centrumstad en randgemeenten hebt. Het is van alle tijden dat de jeugd trekt naar de stad voor de opleiding. Het was lange tijd zo dat de jonge gezinnen de stad verlieten voor een huis met een tuin in een groeikern. Die eerste trend is er nog steeds. Jeugd trekt nog steeds weg. De tweede trend neemt sterk af. Jonge gezinnen verlaten de steden steeds minder. Voor gemeenten als Almere is het extra vervelend dat met name de hogeropgeleiden en de rijkere jonge gezinnen in de stad willen blijven wonen, met hun bakfietsen. Het zijn juist de lageropgeleiden die de stad tegenwoordig steeds meer verlaten en dus terechtkomen in de randgemeenten en in de groeikernen. We zien in Almere dus geleidelijk meer armoede ontstaan en dat gaat niet geleidelijk maar misschien wel heel snel. Het eendimensionale van Almere verdwijnt, maar aan de bovenkant van de arbeidsmarkt komt er nog te weinig bij. Waar Almere vroeger in de zon lag en rijkelijk werd bedeed met rijkssubsidies, ligt het steeds meer in de schaduw van Amsterdam, min of meer vergeten door het Rijk. Dat geldt overigens niet alleen voor Almere maar voor bijna alle voormalige groeikernen.

Met normalisering is niets mis als je ongeveer gemiddeld bent, maar het moet niet doorschieten. Flevoland moet niet verder afzakken, laat staan wegglijden. Bureau Louter deed een groot onderzoek naar de economische situatie en gaf al aan dat het werkloosheidspercentage in Flevoland boven het nationale gemiddelde ligt en dat het met name sinds de kredietcrisis sterk is gestegen. Vergeet ook niet dat het aantal inwoners hier de laatste 20 jaar, vergeleken met het nationaal gemiddelde, sterker is gegroeid dan het aantal banen. Dat gaat op een gegeven moment mis. Het moet niet gebeuren dat hier in het midden van het land een krimpgebied gaat ontstaan. Bovendien draagt Flevoland een aanzienlijke last uit het verleden met zich mee. Juist nu de nieuwe inwoners niet meer als vanzelfsprekend toestromen, zien we waartoe die toestroom uit het verleden heeft geleid. De groeikernen Almere en Lelystad zijn erg eenvormig, zoals dat geldt voor alle groeikernen in Nederland. Ten onrechte heeft de locatie nauwelijks een rol gespeeld in het stedenbouwkundig plan. Lelystad heeft aanvankelijk helemaal niets gedaan met het Markermeer en het IJsselmeer. Hetzelfde geldt voor Almere en het IJmeer. Hele wijken van Lelystad hadden in Haarlemmermeer kunnen worden gebouwd en de buitenwijken van Almere hadden evengoed in Alkmaar kunnen staan. Veel wijken van groeikernen zijn in de praktijk volstrekt inwisselbaar. Dat

geldt ook voor al die winkelcentra, die zo op elkaar lijken. Je waant je overal op dezelfde plek, en niet alleen vanwege de bekende winkelketens.

Die strikte eenvormigheid was overigens wel aan modes onderhevig. In Lelystad stond Van Eesteren nog aan de basis van de plannen. Er werd uiteindelijk gekozen voor een functionalistische gridstructuur met vrijliggende fietspaden zoals u weet. Almere kwam een decennium later van de grond. Hier werd gekozen voor een vlekkenplan en de eerste vlek, Almere Haven, werd geteisterd (dit zijn mijn woorden) door de periode van de nieuwe truttigheid. Er kwam een namaak-grachtje met namaak-grachtenhuizen. Nadrukkelijk werd afstand genomen van het functionalistische. Le Corbusier, de grote architect, leek even helemaal vergeten. De auto stond niet meer centraal maar de intimiteit. Daarna kwam het startsein voor de bouw van 'bloemkoolwijken', met woonerven waar je je auto kwijt kon als je de weg kwijt was. Niet meer de bereikbaarheid was het streven maar de onbereikbaarheid. En ook de bloemkoolwijken kregen weer hun opvolgers.

Hier stuiten we op een heel interessante paradox: juist het gebrek aan historisch besef heeft geleid tot een prachtig historisch overzicht van de recente stedenbouw. Omdat zo weinig aandacht is besteed aan de voor Nederland kenmerkende principes van stedenbouw, konden de stedenbouwkundige modes onverdund worden gevolgd. Dat heeft wel een keerzijde. In de groeikernen zijn de historie van de Nederlandse stedenbouw en de historie van de plek nauwelijks te herkennen. Dat heeft het bizarre effect dat veel woonwijken in de groeikernen alweer gedateerd zijn, iets wat we van de historische centra van de oude Nederlandse steden nooit zullen zeggen. In de groeikernen zijn steeds weer nieuwe stedenbouwkundige regels uitgeprobeerd, en vervolgens afgekeurd. In de oude Nederlandse steden zijn eeuwenoude principes steeds weer aan nieuwe omstandigheden aangepast. De stedenbouwkundige plannen voor de groeikernen zijn inderdaad wel erg origineel, maar daarmee ook weinig doorleefd. Het is dan ook niet verrassend dat na de eeuwwisseling een tegenbeweging op gang kwam. De huidige bezoeker van groeikernen, ook hier, wordt steeds vaker verrast door opvallende architectuur. In Almere Centrum zijn Koolhaas, SANAA, Van Dongen en Van Zuuk actief en succesvol geweest. In Lelystad hebben Van Egeraat, Van Zuuk en Mastenbroek gebouwd aan de Zilverparkkade. En Van Berkel bouwde hier zijn schouwburg; de enige schouwburg die op de maan te zien is. Toch is het de vraag of grote architecten het gebrek aan doorleefde stedenbouw hier kunnen goedmaken.

Her en der wordt al weer gesloopt. Dat zou hoopvol kunnen stemmen. Juist door her en der te slopen en door interessante nieuwe bouwwerken toe te voegen, zouden echte steden kunnen ontstaan. De eenvormigheid zou kunnen worden doorbroken. Zou op die manier iets van organische stedelijke ontwikkeling tot stand kunnen worden gebracht? Wellicht, al vergt organische stedenbouw meer dan het slopen van slechte delen en het toevoegen van nieuwe woningen. Organische stedenbouw vraagt nu juist om een plan, een overtuigend verhaal, waarbinnen al die kleine veranderingen een plek kunnen krijgen. Het kenmerkende van de groeikernen is dat dat eenduidige verhaal er niet is.

Ik ga naar mijn afronding. Ik heb eerst de harde conclusie getrokken dat het bijzondere van Flevoland vooral in het verleden ligt. Daarna heb ik aangegeven dat dat verleden ook nog eens een last is. Gezellige spreker hebben jullie uitgenodigd. Maar ik probeer zo objectief mogelijk te kijken. Ik kan me inderdaad voorstellen dat u mij inmiddels met graagte op één hoop gooit met al die azijnzeikers van buiten de polder, met al die mensen die met enig dédain neerkijken op Flevoland, zonder er ooit te zijn geweest. U hebt dat recht, laten we dat afspreken.

Maar misschien is het interessant nu ik hier toch nog sta, om iets te zeggen over zelfbeeld en identiteit. Want al dit voorgaande was niet mijn belangrijkste conclusie uit de gesprekken van mijn rondgang in de polder. Belangrijker was dat al die gesprekken uiteindelijk gingen over het zelfbeeld van de Flevolander en over de identiteit van dit gebied.

Elke psycholoog kan u vertellen dat ieder mens gebaat is bij een gezond zelfbeeld. Je moet je bij voorkeur niet minderwaardig voelen en evenmin overwaardig. Dat zelfbeeld moet dus een beetje netjes aansluiten bij wat je bent, bij je identiteit. Het valt me op dat Flevoland erg bezig is met wat anderen van haar vinden. En wat die ander vindt, wordt dan weer vaak als neerbuigend gezien. Het leidt tot gekrenkte trots. Het gevolg is dat nog meer de grootheid van het project van Lely wordt bezongen; en nog meer Lelylezingen worden georganiseerd. In de trant van het kind dat tegen zijn papa roept: "Kijk nu toch eens goed, papa, hoe goed ik kan fietsen!"

Zo ken ik uit geen enkele provincie zo'n dik boek over het waarom van de provincie. Het grappige van dat hele dikke gele boek over het ontstaan van Flevoland is dat het alleen bewijst hoe toevallig het ontstaan van die provincie in feite is geweest. Het is eigenlijk een beetje zonde van het geld.

Minister Rietkerk wilde gewoon een punt zetten achter de discussie over stadsgewesten en miniprovincies en wilde het zoveel mogelijk bij het oude laten. Zo ontstond hier dus een provincie Flevoland. En ook omdat de omliggende provincies net even te verdeeld waren, anders hadden ze het netjes kunnen opdelen.

Ik zou het verstandig vinden om de identiteit en het zelfbeeld beter op elkaar af te stemmen, maar dan stuit ik eerlijk gezegd wel op een volgend probleem. Ik vind het werkelijk moeilijk om aan te geven wat de identiteit van Flevoland is; het is geen feestrede, dat klopt. Zoals iemand die hier lang heeft gewoond en het gebied erg goed kent, tegen me zei: "Wim, die polders, die Lely, dat is toch allemaal net even te dun om een eigen identiteit aan te ontlelen." Inderdaad, de Wieringermeer heeft zijn bestaan aan dezelfde Lely te danken en is al gedurende lange tijd goed geïntegreerd in de provincie Noord-Holland. En wie valt de Haarlemmermeer nog op? Of al die andere polders van Nederland? In feite is de helft van Nederland een polder.

Ook aan de historie van de maakbaarheid valt moeilijk een identiteit te ontlelen, nu de maakbaarheid zo nadrukkelijk is afgezworen en vooral de napijn van de maakbaarheid voelbaar is. Bij die napijn doel ik bijvoorbeeld op de wet van de remmende voorsprong. Men lijkt op sommige plaatsen in Flevoland verlamd te zijn door het feit dat het vroeger allemaal zo bedoeld was. Die windsingels, die verkaveling in de Noordoostpolder. Alsof dat het mooiste landschap is wat er is. Daar mag niet aangekomen worden. Dat is allemaal napijn van de maakbaarheid, de gedachte dat het niet anders mag dan als bedoeld is.

Over de pioniers heb ik ook al iets vriendelijks gezegd. Ook zij bieden hier dus geen basis voor de identiteit van de polders. Ze voldoen immers aan de definitie van nostalgie: terugverlangen naar een tijd die nooit heeft bestaan. In feite heeft het gebied nooit pioniers gehad, alleen hele goede boeren. Het visionaire is met het vertrek van Adri Duivesteijn uit Almere uit de polders verdwenen. Eigenlijk was Adri, hoe vooruitstrevend hij ook was met zijn keuze voor de burger, in zijn hart de laatste ingenieur van de RIJP.

Het grootste probleem van de identiteit van Flevoland is gelegen in het feit dat het geen geheel is. Zoals Louter in zijn rapport al schreef: Flevoland ademt mee met de omliggende provincies en de delen hebben weinig tot niets met elkaar. Officieel rapport, opdracht van de provincie. De Noordoostpolder en Dronten zijn gericht op Zwolle,

Zeewolde op Harderwijk Gelderland, Almere bij uitstrek op Amsterdam en ja, Lelystad is misschien de enige stad van Flevoland. Het is vooral de hoofdstad van zichzelf.

Misschien denkt u nu: ik ken wel meer provincies zonder een duidelijk centrum. Dat klopt. Of: ik ken wel meer provincies waarvan de hoofdstad niet de belangrijkste stad is. Haarlem, Den Bosch, noem maar op. Dat is allemaal waar. Maar ik ken geen provincie in dit land waarin het referentiepunt voor zovelen, voor bijna iedereen, buiten de eigen provincie is gelegen. Almere is als grootste stad niet het referentiepunt, laat staan Lelystad. Nee, het is juist Almere dat voor een belangrijk deel refereert aan Amsterdam. In zekere zin is deze provincie centrifugaal.

Daarmee komen we bij de kern van het probleem. Flevoland ontbeert identiteit en als je te weinig identiteit hebt, kun je niet uitblinken en is het moeilijk om trots te zijn. Om nog een stap verder te gaan: iemand met een gebrekkige identiteit heeft vaak een ongedefinieerd zelfbeeld. En dat is een gemis. Want, zoals gezegd, het helpt als je weet waarin je goed bent.

Mijn conclusie zou zijn: ontleen je identiteit niet aan het toevallige geheel van de provincie, want het geheel is hier niet meer maar minder dan de som der delen. Het geheel is eerder een last. Laat Almere zijn identiteit ontleenen aan Amsterdam. Streef op termijn naar een fusie van Almere met Amsterdam. Franc, na jouw periode. Laat de Noordoostpolder zijn identiteit ontleenen aan het land van Friesland of van Overijssel. Laat Zeewolde genieten van de nabijheid van Gelderland.

Ik heb al gezegd dat ik niet gelukkig wordt van bestuurlijke reorganisatie, dus ik ben ook niet voor de opheffing van deze provincie, maar op een ander niveau kun je wel invulling geven aan mijn conclusies. Bijvoorbeeld: waarom zou je voor dit toevallige gebied één Omgevingsvisie willen maken? Van Luttelgeest en Bant tot Almere. Is dat de reden waarom die Omgevingsvisie zo slecht in een raadproces verwikkeld is geraakt. Laat Almere zo'n visie maken met Amsterdam. Daar en nergens anders moet Almere aanhaken om de komende decennia goed door te te komen. En laat de andere delen hun omgevingsvisie maken met hun echte partners over de provinciegrens.

Dat is mijn belangrijke conclusie. Versterk je identiteit met je echte partners. Daarnaast moet niet de overheid maar vooral de burger de identiteit van zijn eigen gebied gaan bepalen. De Dienst Zuiderzeewerken kon polders droogleggen. De RIJP kon steden bouwen en zwembaden aanleggen, maar uiteindelijk moeten nu de burgers hun eigen omgeving identiteit gaan geven. Amsterdam ontleent zijn identiteit niet aan het toevallige college van B&W maar aan de arrogantie van haar inwoners. Rotterdam is Rotterdam door het niet-lullen-maar-poetsen-karakter van haar inwoners. Ook hier moeten de burgers nu eindelijk zelf het heft in handen gaan nemen. Wat zou het mooi zijn als ze in Nagele schuine daken, extra verdiepingen en extra dakkapellen op hun lullige woninkjes zouden zetten. Wat zou het mooi zijn als er eens een boom werd gekapt hier en dat de nieuwe boom niet in het gelid werd gezet. Wat zou het mooi zijn als burgers hier hun tuinen onrechtmatig gingen uitbreiden, hekken en schuttingen van de Gamma zouden zetten waar het nu nog niet mag. Als burgers niet alleen in het reservaat van Homeruskwartier en Oosterwold, maar overal hun eigen huis mochten bouwen, en andere huizen gingen slopen. Wat zou het mooi zijn als het WTC in Almere werd gekraakt en een echte broedplaats voor talent zou worden. Wat zou het mooi zijn als Flevoland één groot olifantenpad zou worden, waar burgers hun eigen weg kiezen, dwars tegen de wensen van al die bestuurders in. Ja, het moment is gekomen om echt te stoppen met het project van Lely. Het moment is gekomen om Flevoland eindelijk aan de inwoners te geven. Dank u wel.

De heer **Leeuwe**: Ik herinner mij, dames en heren, dat wij ongeveer in 2004/2005 Wim Derksen gevraagd hadden om de stadslezing te houden. Ik wou trouwens de nieuwe burgemeester van Lelystad graag aanbevelen om weer stadslezingen te organiseren. We hadden op een zeker ogenblik prof. Schnabel op bezoek, we hadden Jacqueline Cramer, we hadden Han Ensing. En Wim Derksen. Het gaf in dat winterseizoen toen het zo donker was, veel reuring in de stad omdat er discussie ontstond. Ik weet nog wel in 2004, toen de lezing afgelopen was, werd er in de burgerzaal van het stadhuis veel gedronken die avond, maar er was ook ontzettend veel discussie, weken daarna nog, over het geluid dat toen door hem vertolkt werd. Dat zal vanmiddag wel weer zo zijn. Ik wil niet tegen de provincie zeggen: wij gaan straks allemaal aan de drank, commissaris, maar ik hoop wel dat hierdoor discussie ontstaat en ik hoop van ganser harte dat de burgemeester van Almere, die ook met rode oortjes geluisterd zal hebben naar het verhaal van Wim Derksen, de moed vindt om daar eens krachtig tegenin te gaan en de discussie verder te helpen. Dat is ook wel weer het leuke van die 10-jarige lezing. Natuurlijk had ik tegen Wim Derksen kunnen zeggen: je moet een feestrede houden in de zin van wat een feestrede moet zijn. Hij heeft het op zijn manier opgevat en daar ontstaat veel discussie en daar is ook veel ongenoegen over, maar het geeft wel meteen een prachtige inspiratie voor het vervolg.

Ik vind het leuk dat Eva Vriend genoemd werd. Ik maak even van de gelegenheid gebruik. We hadden een paar jaar geleden een prachtige lezing van prof. Lucassen. Toen ging het over de emigratieproblematiek in het land en onze provincie. Hij had toen als lezing: De selectie van mensen is van alle tijden, en daar moet je objectief en nuchter mee omgaan. Eva Vriend was toen coreferent en had haar mooie boek *Het Nieuwe Land* geschreven, waar die wonderbaarlijke selectie in de Noordoostpolder en wat afgeleid in Flevoland plaatsvindt. Daar moeten wij nog een keer verder over discussiëren, maar niet nu uiteraard. Ik zag haar zitten en ze werd genoemd, dus ik wil haar nog even speciaal welkom heten.

Ik geef heel graag nu het woord aan Franc Weerwind. Iedereen is zeer gespannen denk ik, hoe hij op deze rede van deze hoogleraar gaat reageren. Aan hem het woord.

De heer **Weerwind**: Mijnheer de voorzitter van de Cornelis Lelylezing, mijnheer de commissaris, professor Derksen, dames en heren, goedemiddag. Slechts een jaar mag ik werken in deze provincie, slechts een jaar mag ik burgemeester zijn van Almere en dan aan mij de eer om een coreferaat te houden. Ik heb er zin in, dames en heren!

Allereerst dank ik de professor voor zijn boeiende bijdrage. Natuurlijk zitten daar bijdragen in en elementen van herkenning, maar ik heb mijn uiterste best gedaan toen ik zijn referaat zondagavond ontving om de afgelopen dagen daar kritische kanttekeningen bij te plaatsen. Uw bitterballen kunnen koud worden, dames en heren.

Laat ik beginnen met de herkenning. Flevoland heeft inderdaad een unieke ontstaansgeschiedenis. Een gebied dat de historie van Urk en Schokland verbond met de tekentafel. Flevoland is waterstaatkundig uniek. Het is een van de grootste kunstmatige eilanden ter wereld, zo niet de grootste. Ook heeft Flevoland een unieke ruimtelijke ordeningsgeschiedenis. Het levert een tijdbeeld op in de ontwikkeling van landschappen, steden en dorpen,

vanaf de Noordoostpolder met zijn opzet naar het model van Christaller, via Lelystad en Zuidelijk Flevoland en de stad als Almere met een bijzonder meerkernig stedenbouwconcept, en met Almere Haven; daar later meer over. Kortom, Flevoland is iconisch, is een samensmelting van ruim 100 jaar waterstaatkundige en ruimtelijke-orderingsgeschiedenis.

Ja, er is gepioneerd en geïnnoveerd op het vlak van landbouw, samenlevingsopbouw, architectuur, stedenbouw en ecologie. Vele mensen hebben hier hun leven vorm gegeven, hebben de kans gegrepen om hier hun droom te verwezenlijken, of het nu om een boer ging of een bewoner die zijn eigen droom in de vorm van een eigen huis met tuin kon verwezenlijken.

U moet mij verontschuldigen. Mijn perspectief zal met name vanuit Almere zijn. Als burgemeester van Almere heb ik in mijn eerste weken nadrukkelijk al mijn vijf andere collega's opgezocht juist om de polder te leren kennen. Ondanks het feit dat mijn wiegje in Amsterdam heeft gestaan en ik geboren ben op het bed van een Urkse, in Amsterdam, ben ik opgegroeid in een polder. Die polder is vanmiddag verschillende keren genoemd, de Haarlemmermeerpolder. Die polder heb ik goed leren kennen. Mijn ouders vonden, wij woonden in Nieuw Venneep, het niet goed dat ik naar Hoofddorp op school ging, zes kilometer fietsen. Zij bedachten daar acht kilometers bij en lieten mij fietsen naar het Christelijke Atheneum Adriaen Pauw in Heemstede. Dan leer je de polder kennen door weer en wind; om mijn achternaam maar te gebruiken.

Ik gebruik het perspectief van Almere. Als ik kijk naar mijn eigen stad Almere dan constateer ik dat mijn inwoners tevreden zijn over hun buurt en nog meer tevreden over hun wonen en dat meer dan gemiddeld in de regio. Zij geven een rapportcijfer van 7,9 aan hun wonen. Dat is 7,6 in de Stadsregio Amsterdam. Ze geven een 7,4 aan hun buurt. Gemiddeld ligt dat op 7,5. Eigenlijk mogen we best trots zijn op de titel 'Landgoed van de middenklasse'. Ooit was de ambitie van de nieuwe kernen om de problemen van de grote stad op te lossen. Mensen moesten lucht, licht en ruimte hebben. Gezondheid en veiligheid stonden voorop en staan nog steeds voorop. Vandaag de dag is Almere zelf een grote stad. Een stad met vraagstukken die daarbij horen. Daarom is het op zich fijn om te horen dat we normaal zijn. Voor ons is normaal misschien wel succes. Dat geldt niet voor alle newtowns in de wereld.

Als we kijken naar de kracht van Almere. Ja, het is een jonge, groene stad, een newtown, maar wel een newtown die verrast. Een stad die over de 200.000 inwoners heen is. Professor, u had het over een migratiesaldo. Een negatief migratiesaldo heb ik inderdaad gekend, in de jaren 2013 en 2014 en 2015, maar ik kan u vertellen dat vanaf 1 januari tot en met 1 september nu, 2016, de stad fors gegroeid is, met ruim 1000 inwoners. Wij bouwen weer, wij groeien weer. Vandaar dat we die legendarische grens gepasseerd hebben en dat vierten we de komende weken met u, Flevolandse.

De stad Almere. Een stad die net als geheel Flevoland beslist niet verstopt blijft en leeft in het verleden. Ik gebruik het adagium vaak: ken je verleden dan begrijp je je heden, en met die kennis ben je misschien in staat om de juiste beslissingen te nemen voor de toekomst. Daar herken je de goede en de slechte bestuurder wellicht aan. We doen ons best om het goede te behouden. Daar is bepaald niets mis mee. Uiteraard gaat dit samen met experimenteren en het de ruimte geven. Ruimte om zelf te bouwen, te wonen, te studeren en te recreëren. Mijn stad Almere kent prachtige architectuur. Het is waar, u ziet een staalkaart aan stedenbouwkundige en architectonische beelden, die trekt aan je voorbij. Het is tegendraads, het is fantasievol. Het heeft een opvallende skyline. Ja, er zijn fouten gemaakt. Vaak neem ik bezoekers mee naar het World Trade Center, helemaal naar

boven en we wandelen met onze ogen door Almere. Er zijn wijken die niet geslaagd zijn. Dat geven we ook toe, daar durven we voor uit te komen. Maar we blijven experimenteren, blijven zoeken en we zetten die inwoner nadrukkelijk centraal. Iets waar ik de afgelopen maanden actief bij betrokken was, was bij een ander concept van wonen, van leven: Tiny Housing. Durf anders te denken, durf te kijken wat die nieuwe wereldburger, die nieuwe Flevolander, die nieuwe inwoner van de wereld wenst. Die wil niet een derde deel van zijn inkomen kwijtraken aan een woning. Die wil kunnen reizen, die ziet de omgeving als zijn woning en die wil wonen op 50 vierkante meter functionele ruimte. Durf dat te experimenteren, durf de ruimte te bieden om 25 van die tiny houses te realiseren. Ik zeg niet: het kán in Almere, het kán in Flevoland. Ik zeg: het gebeurt in Flevoland.

Zo, wandelend door Flevoland, wil ik het eens over de burens hebben, een stad als Lelystad, als u mij toestaat, mevrouw de burgemeester. Als ik kijk naar Lelystad, en ik had het genoeg om niet alleen bij Almeerders mijzelf uit te nodigen om te mogen dineren, mijn kookkunsten zijn niet wat het wezen moet, dan constateer ik dat die inwoner van Lelystad fantastisch kan wonen, mooi kan wonen. Natuurlijk, ik kijk naar Airport Lelystad. Ik hou van een project als SAAL (Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad), waarin we laten zien dat de moderne nieuwe stad bereikbaar moet zijn, waar mobiliteit belangrijk is, waar we verbeteringen hebben aangebracht via het spoor, via de weg om bereikbaar te zijn. We pakken de kansen van de toekomst en we zullen die blijven pakken. En dat doen we in deze polder.

Ik besef donders goed dat een stad als Almere 42 kilometer kustlijn heeft en ik besef dat daar allerlei kansen mee gemoeid zijn. Met respect voor de natuur, met respect voor het verleden niet stilstaan maar vooruitkijken. Ja, ik ben gegroeid. Twee jaar geleden, 14.500 bedrijven die actief waren in mijn gemeente en op dit moment 16.700 bedrijven en instellingen. Vaak wordt gesproken over de beroepsbevolking, die beroepsbevolking van Flevoland, die beroepsbevolking van Almere. Vandaag heb ik het weer laten opzoeken door Onderzoek en Statistiek. Daaruit blijkt dat het gemiddelde inkomen van die Almeerder hoger is dan landelijk gemiddeld. Dat ik hoog sta, nummer 2 van de G10, was voor mij zeer verrassend. Als ik dan ook besef dat één op de twee Almeerders gewoon werk vindt in Almere zelf, dan begrijpt u dat deze cijfers echt niet slecht zijn en dat de polder toekomst biedt voor velen en kansen heeft.

Mijn stelling is dan ook: we zijn niet in het verleden blijven hangen maar juist in Flevoland, in Almere en in de andere vijf gemeenten, zijn wij toekomstgericht bezig. Ik moet mijn stelling af en toe onderbouwen. Laat ik de ontwikkelingen noemen. Is dat stadscentrum van Almere een kopie van andere stadscentra? Ik zeg: neen. Nadrukkelijk. Vanuit stedenbouwkundig concept en vanuit architectuur zeg ik hardop: neen. Op dit moment is een Chinese stad ons aan het kopiëren. Dat laat ik aan de Chinezen over. Goed voorbeeld doet volgen.

Als ik puur kijk naar de ruimte die inwoners krijgen om zelf en duurzaam te bouwen; een prachtontwikkeling dat particulier opdrachtgeverschap. Heel Nederland rent achter Flevoland/Almere aan daarin. En goed ook. Want wie zijn wij om te bepalen hoe iemand moet wonen. Geef hem of haar de ruimte. Durf je dan als overheid die ruimte te geven of ga je het weer betuttelen naar de toekomst toe? Ik ben het met u eens, professor Derksen, de toekomst zal dat uitmaken. Maar ik heb wel geconstateerd in een experiment als Oosterwold, als ik de inwoners daar spreek die zelf de wegen aanleggen, die zelf de voorzieningen aanleggen, die voor 25 euro per vierkante meter grond hebben gekocht en dat verkaveld hebben, dat zij samenwerken en een nieuwe gemeenschap vormen, dat zij eigenlijk de nieuwe pioniers zijn van deze tijd. Ook Flevoland, zeg ik dan hardop.

Als je het lef hebt om die wereldtuinbouwtentoonstelling te organiseren, de Floriade, die niet een showcase is van bloemetjes en plantjes maar die nadenkt over wat het betekent als je een stad bent die ligt tussen het rode gedeelte en het groene gedeelte en dat je je afvraagt: wat voor vraagstukken komen op de stad af; een afvalvraagstuk, een energievraagstuk, een voedselvraagstuk. Als je daarop als leidmotief antwoorden gaat geven, dan geef je op die wereldtuinbouwtentoonstelling inhoud en inhoud geef je aan volgende generaties door. Dat is óók Flevoland. We dragen niet een last vanuit het verleden. Nee, we durven met de kennis en de kunde uit het verleden de paden in te slaan van de toekomst. Ik ben dan ook meer dan verheugd dat juist de provincie Flevoland maar ook de collega-gemeenten in Flevoland en niet te vergeten de provincie en Almere keihard samenwerken om die wereldtuinbouwtentoonstelling 2022 inhoud te geven. Niet alleen voor zes maanden. De weg ernaartoe is interessant en als we het hebben, daarna, moet je nadenken over hoe je ermee omgaat en wat je doorgeeft.

Dan kom ik zo langzamerhand bij de Flevocampus. Maar daar niet meer over, want mij is slechts 15 minuten gegeven en de hooggeleerde heer 45 minuten, dus ik ken mijn plaats weer. Dank u wel, mijnheer Leeuwe.

Dames en heren. Flevoland heeft niet alleen een uniek verleden, maar ook toekomst. Als geen andere provincie zijn we in staat de schakel te vormen tussen Noord-, Oost- en West-Nederland, via de infrastructuur weg en spoor. En niet alleen qua infrastructuur maar ook vanuit de maatschappelijke dynamiek. Dan denkt u bijvoorbeeld aan de dagelijkse forensenstromen; niet alleen de provincie uit maar ook de provincie in. Met groot plezier legde ik mijn collega de heer Van Zanen uit dat de inkomende pendel in Almere bestaat voor een derde deel uit Utrechters. Hij was verrast. Toen ik zei: moeten we met het karrenspoor A27 mooie dingen gaan doen, kregen we een andere discussie. Maar daar later meer over wellicht.

Kijkend naar de vrijetijdsvoorzieningen, of de winkelvoorzieningen die wij bieden als Flevoland, dan zie je dat omliggende regio's daar met plezier gebruik van maken. Inwoners vanuit de Veluwe, Friesland, Drenthe, het Gooi. Ze komen en ze gebruiken de kwaliteiten die de polder daadwerkelijk te bieden heeft.

Een hedendaags bestuur kijkt over zijn grenzen. Ik vind dat wij dat in Flevoland volop doen. We beseffen dat we qua veiligheid deel uitmaken van de regio Midden-Nederland. We werken in de Metropoolregio Amsterdam samen. We kijken tegelijkertijd ook naar Gelderland en de kans die samenwerken met de Hanzesteden Kampen en Zwolle ons biedt. Ja, misschien mag je zeggen: in deze netwerksamenleving zijn wij een netwerkprovincie. Dan sluit ik me aan bij de woorden van de commissaris van de Koning. Onze unieke ligging maakt het mogelijk om een belangrijk kristallisatiepunt te zijn. Daar moet je gebruik van willen maken maar moet je wel kunnen zien. We zijn omringd door centra die krachtig zijn, waar veel gebeurt. We moeten de wegen daarnaartoe te allen tijde openhouden. Hier staat dan ook een burgemeester die nadrukkelijk de EDDBA, de Economic Development Board van Zwolle, heeft opgezocht - het heet anders, ik gebruik even de Almeerse terminologie - om eens te vragen: wat is uw agenda, hoe ziet uw agenda eruit, hoe ziet mijn agenda eruit en hoe kunnen we elkaars agenda versterken. Natuurlijk, van de Metropoolregio Amsterdam ben ik onderdeel, daar hoor ik aan tafel te zitten, daar hoor ik over mee te denken, daar hoor ik verantwoordelijkheid voor te nemen en die is ook van belang. Hetzelfde geldt met de ogen, de blik gericht op Utrecht. Kansen, een netwerkprovincie, een netwerkgemeente.

In het buitenland is de naamsbekendheid van Almere niet erg groot. Directies van bedrijven in Taipé weten echt niet waar Almere ligt. Ik maak mij geen illusie. Daarom presenteer ik Almere in het buitenland altijd onder de vlag van de Metropoolregio Amsterdam; werk ik daarin samen met de Haarlemmermeer, Amstelveen en Amsterdam.

Iedere stad heeft zijn eigen unieke eigenschap. Ik beseft dat. Daarin zijn we dan ook geen concurrenten van elkaar. We zien kans om elkaar te versterken. Wat de ene stad niet kan bieden, heeft de ander juist wel. Almere heeft de fysieke ruimte, heeft de goede infrastructuur en dat bieden we aan. Blijf bij de stelling: een goede buur is beter dan een verre vriend. Daarom blijf ik erbij: ik maak onderdeel uit van de provincie Flevoland, ik maak onderdeel uit van de metropolitane regio Amsterdam.

Terug naar de polder, terug naar die bestuurlijke opschaling waarover net gesproken werd. Urk, Noordoostpolder, zijn die erop vooruitgegaan als ze weer deel zouden uitmaken van Overijssel of van Friesland. Het antwoord mag u zelf geven. Ik denk dat een dergelijke bestuurlijke opschalingsdiscussie weer heel veel tijd, veel energie gaat kosten en vele jaren met zich meebrengt. U hoorde mij net al pleiten voor samenwerking. Samenwerking, samenwerking. Sommige provincies doen dat vanuit een eeuwenlange traditie, ik denk aan Friesland, zij hebben zelfs hun eigen taal, of de Zeeuwen, of Limburgers. Ik denk dat wij dat deels doen vanuit onze relatief korte wordingsgeschiedenis. We weten waar het rendement het grootst is en juist die samenwerkingsarrangementen te vinden en in te zetten. De verbinding zoeken met omliggende regio's zit misschien wel in onze genen gebakken. Tegelijkertijd is in de provincie Flevoland de afstand tot de burger niet al te groot. Wat dat betreft is Flevoland bij uitstek een provincie waar overzicht gecombineerd wordt met een sterke grens-overstijgende maatschappelijke dynamiek. Misschien vormt dat onze identiteit. Dat we vooruit blijven denken en moeten denken, hoop en verwacht ik dat u gehoord hebt in mijn betoog. Ik blijf erbij dat je als stad Almere, 5 meter onder het zeeniveau en in slechts 40 jaar tijd gegroeid naar een stad met een smoel met een aantal inwoners van 200.000, en dat groeit door, aangeeft dat je keuzes maakt en dat je klaar bent om de kwaliteitssprong te maken. Dat doen we met meerjarenprogramma's als Almere 2.0, waar de provincie, het Rijk en de stad een rol in spelen. Samenwerking. Samenwerking te allen tijde. Zo bouw je voor jezelf als stad, als provincie een verder groene, duurzame en levendige toekomst.

We moeten ook praten over besturen en bestuurder, want we doen het voor onze inwoners. Als bestuurder kijk ik naar mijn maatschappelijke organisaties, mijn kennis- en onderwijsinstellingen en mijn bedrijven. Die bedienen ik. Ik ben een overheidsdienaar. Met die blik durf ik te stellen dat er juist in Flevoland geëxperimenteerd wordt hoe je de samenleving optimaal kunt blijven betrekken. Het fenomeen Politieke Markt in Almere, ook weer zo'n voorbeeld dat velen gevolgd hebben, waarin we korte besluitvormingscycli hebben, laat zien dat je goed kunt discussiëren met elkaar maar dat je kort daarna het besluit kunt nemen. Ik heb laatst iemand gehoord van het Sociaal Cultureel Planbureau, een onderzoekster, zij legde uit welk verwachtingspatroon de burger heeft van de lokale overheidsorganisatie, van de gemeente. Wij slagen erin in die korte cycli te laten zien wat er daadwerkelijk gebeurt en hoe het gebeurt. Zelfs in die grote stad, achtste stad van het land op dit moment, Almere. Nu is mijn raad weer aan het werk om te zeggen: wat komt er na die Politieke Markt. Wij durven zelfs een Motiemarkt te hebben waarin we inwoners en instellingen nadrukkelijk uitnodigen om mee te denken over welke invloed ze hebben op onze begroting. En als ze raadsleden door de directe contacten kunnen overtuigen ervan, neemt een raadslid zo'n motie mee en dient het in bij de begroting. Keuzes, kansen. Allemaal experimenten om nog dichter in die samenleving te staan en te laten weten dat je als bestuurder behoort te dienen en niet anders. Ik noem een voorbeeld. Professor Derksen, u hebt aan het begin uw liefde voor de polder verklaard. Ik ben het met u eens, met het woord polder is niets mis. Het verklaart de oorsprong van Flevoland en staat symbool voor een sfeer van elkaar vinden en samen zoeken naar het beste resultaat met bestuurlijke ruimte voor andersoortige oplossingen. Netwerkende besturen, burgers en bedrijven in combinatie met een hoge waardering voor de plaats. Dát is de

kracht van Flevoland. Ik besef dat de polder absoluut nog niet af is. Wellicht zal hij nooit helemaal af zijn. Zolang er mensen wonen, zijn er nieuwe inzichten en zijn er veranderingen. Maar goed ook. Flevoland, dames en heren, heeft toekomst. Dank u wel.

De heer **Leeuwe**: Dames en heren. Wij sluiten zo langzamerhand deze 10^e lezing af. Dank ook aan de heer Weerwind voor zijn mooie coreferaat. Behalve een mooie pendant was er ook een mooie tegenpool met datgene wat professor Derksen heeft opgemerkt.

Wij geven altijd twee cadeaus aan het eind van deze lezing. Ik kon ook deze keer weer kiezen voor het hele grote dikke gele boek over de provincie. Ben ik blij dat ik dat deze keer niet bij me heb. Professor Derksen had het bovendien al. Ik denk dat de heer Weerwind het ook heeft.

Ik weet niet, het is tenslotte de Lelylezing, of beiden het boek 'Verover mij dat land; Lely en de Zuiderzeewerken' van Willem van der Ham hebben. Dat is op zich een standaardwerk over het leven van Lely. Daarvoor was er ooit een heel aardige, kortere biografie van de heer Jansma, maar die is inmiddels antiquarisch bijna uitverkocht, dus wij kiezen nu voor de nieuwe variant van de biografie van Lely. Ik wil u dat beiden graag aanbieden. De commissaris krijgt uiteraard van mij ook een boeket bloemen, maar hij heeft dat boek allang, dus dat hoeft ik hem niet meer te geven. Veel meer mensen in deze zaal hebben uiteraard dat boek.

Ik sluit de lezing af door de sprekers en de inleider zeer van harte dank te zeggen voor het feit dat zij bereid waren om vanmiddag deze Lelylezing met zijn drieën te verzorgen. Het is inderdaad, wat ik zo-even al in het intermezzo zei, een lezingencyclus, een reactie op een lezing die stof tot nadenken en verdere gesprekken geeft. Ik hoop dat anderen in andere situaties dit soort initiatieven willen voortzetten. Ik daag u uiteraard graag uit, ik heb dat ook de afgelopen jaren gezegd, dat als u voor de 11^e Lelylezing een mooi onderwerp zou hebben, het bestuur zich zeer aanbevolen houdt. Ik dank nogmaals de provincie zeer van harte voor de gastvrijheid die wij vanmiddag hier mogen genieten. Er is inderdaad, ik denk in bescheiden hoeveelheden, voldoende drank, dus wij gaan nu aan de borrel, dames en heren. Dank u wel.

Stichting Kennistransfercentrum Flevoland

E info@cornelislelylezing.nl

www.cornelislelylezing.nl

Bestuur

Bestuursleden van het Kennistransfercentrum

Flevoland zijn:

Chris Leeuwe (voorzitter)

Maria Virto Marcilla (secretaris-penningmeester)

Veronica van der Goot

Joost van de Beek

Nieuw Land Erfgoedcentrum

Oostvaardersdijk 113, 8242 PA Lelystad

Postbus 73, 8200 AB Lelystad

T (0320) 225 900

F (0320) 260 436

E info@nieuwlanderfgoed.nl

W www.nieuwlanderfgoed.nl

**Interessante sites voor meer informatie over
het onderwerp participatiesamenleving:**

www.minbzk.nl (zoeken op doe democratie)

www.socialevraagstukken.nl

www.scp.nl

www.flevolandsgeheugen.nl

www.vng.nl

museum+archief+studiecentrum

cornelis lely lezing